

ל"ג בעומר

מדרגות בקודש
דאורייתא מדרבנן מנהג

משבת ומועדים דאורייתא, דרך חול המועד שעל הגבול בין דאורייתא ודרבנן, המשך למועדים דרבנן, כפורים שמגע לו עם נביאים, וחנוכה שיש בו צד של מלכות, ומהם לל"ג בעומר, שהוא 'רק' מנהג. רוב מנהגי יום זה הם מתקופת הגאונים והראשונים, והדברים ביחס אליו בגמרא מעורפלים, אך מנהג אבותינו תורה הוא, ושם קודש, אחד הוא, אלא שהוא מתגלה במדרגות. ממצוות דאורייתא למצוות דרבנן, שבראשון, גזרות שעיקר אחיזתן בתורה, אחריהן תקנות לקיומה של תורה, ומהן אל המנהגים.

ל"ג בעומר
קודש גבורת ישראל

יום הל"ג בעומר, שלפניו יום ה' באייר שבספירת העמר, ואחריו יום כ"ח באייר שבספירת העמר, הוא עמוד התווך, הלפני ולפנים של הימים האלו של הופעת כוחם של ישראל בגבורה אדירה. ל"ג בעומר הוא יום פטירת התנא האלהי, מרא דזהר, רבי שמעון בר יוחאי, שהופעת הארתו אלינו במותו, גדולה יותר מבחייו. ענינו של יום הוא הופעת שרשרת גבורת הקודש שבישראל מאז ומעולם, דרך תלמידי רבי עקיבא, ביניהם רשב"י, ועד ימינו אלה ולעולם. וכמאמר הראי"ה זצ"ל: 'הגבורה העילאה של תלמידי רבי עקיבא והצפונה של קדושי הקהלות, מתחברים יחד באוצר הרזים של רשב"י'. קשר מהותי זה שבין גבורת ההווה לגבורות כולם, בכלל, ולגבורת תלמידי רבי עקיבא בפרט, מחייב באופן מיוחד, למוד ובירור של ענינו של יום – ענינו אנו ולדורות, להבין דרך ד' ולפעול עמו.

התחלנו לרכוש נשק, ואז כבר התעוררה מתיחות גדולה בינינו לבין האנגלים. התחילו לחפש נשק בקיבוצים שלנו, בבתים שלנו. גם אצלנו בבית חיפשו פעם-פעמיים. אחר-כך ערכו מצור במשך ארבעה ימים על תל-אביב, ורק שעה אחת ביום הרשו לפתוח חנויות כדי שאפשר יהיה להשיג צרכי אוכל נפש. וכל-כך פחדו ממרד יהודי שאפילו ערכו חיפושים בבתי-כנסת, ואחר-כך השליכו ארצה ספרי תורה וקרעום, כנראה מתוך כעס ושיגעון. במאמר "על חילול הקודש" כתבתי: "ריבונות-של-עולם ... ידרוש את עלבון ספר תורתו וקדשיו ואת כבוד שמו המחולל על אדמת היכלו", כמאמר חז"ל⁴¹ "אין מקיפין בחילול השם". ובאמת נגמר עול השלטון האנגלי עלינו. לא אנו גירשנו אותם מפה, ריבונות-של-עולם גירש אותם.

לכן אומר רבי לרבי יהושע בן קרחה: היתה איהבנה בינינו וביניכם. לא הבנו איך אתם יכולים להיות "מחותנים" עם ברכוכבא, הרי חלק מאנשיו היו בניגוד לתורה ולמצוות⁴². על כך עונה לו רבי יהושע בן קרחה: נכון, הצבאיות של ברכוכבא לא היתה כולה קודש, אבל אל תחשו בני, ידענו בצורה הנכונה בין מה שהוא קודש לבין מה שאינו כל-כך קודש – "מימי לא נסתכלתי בדמות אדם רשע"⁴³. ידענו היטב מהי דרך ההנהגה הנכונה.

סיפור זה מפיץ אור על כל עניין רבי עקיבא וברכוכבא. ודוגמא ממנו לדורנו⁴⁴. כשיש עם ישראל – יש תורה בישראל. וחלילה, אם אין עם-ישראל אין קיום לתורה בישראל. מסירות-הנפש על קיום עם ישראל בארץ-ישראל הוא עניין של קדושה. וזה חוזר לארץ-ישראל, שהיא ארצו של עם-ישראל, מסירות של עם-ישראל בעד ארצו, ובזה כל היהודים משותפים.

סיכום

1. רבי עקיבא היה בעל גדלות מיוחדת מבין חז"ל, בהבדלה בין קודש וקודש קדשים, הוא מארבעה שנכנסו לפרדס, ותמיד הלכה כמותו מחברו, וייתכן אף מחבריו. הוא מעין "שני" למשה רבנו.

2. יחד עם כל גדלותו בתורה וקדושה, רבי עקיבא היה נושא כליו של ברכוכבא ואמר עליו: "דרך כוכב מיעקב", אם כי הסתייגו מזה חלק מחכמי ישראל, מתוך חרדת קודש.

41 קידושין מ א. | 42 "... היו לו מאתיים אלף מקוטעי אצבע, שלחו לו חכמים: עד מתי אתה עושה לישראל בעלי מומין!". "ושעה שהיו יוצאים למלחמה היו אומרים לא תסעוד ולא תכסיף, הדא הוא דכתיב: הלא אתה אלהים זנחתנו ולא תצא איתנו" איכה רבתי ב ה, "פירוש לא תעזרנו ולא תשחיתנו, כי יניחם אל הטבע, שהיה בטוח בכחו" עין יוסף ומתנות כהונה. "שיטתו הלאומית של ברכוכבא שאמר לא תסעוד ולא תכסוף, היתה לעורר את גבורת האומה ע"י ההכרזה של אם אין אני לי מי לי. אמנם על-ידי זה יאבד הבטחון, והדבר שקול אם לאבד קניין רוחני בשביל חיזוק גשמי של האומה, ולכן לא היתה דעת חכמים נוחה מזה" (בלשון זה בערך). | 43 מגילה כח א. | 44 "... ודוקא מפני שהחזון בשעתו נכשל, וברכוכבא נפל ועמו נפל ישראל בבחינת חירותו

2. "דרך כוכב מיעקב"

יש לזכור שרבי עקיבא, שנשמתו היא עצם התורה הקדושה וההלכה, היה גם נושא כליו של ברכוכבא⁷, וקרא עליו את הפסוק "דרך כוכב מיעקב"⁸. [פסוק מפרשת בלק, שהיא למעשה "פרשת בלעם", ואמרו בלעם הענקי שעליו נאמר בחז"ל⁹: "לא קם נביא עוד בישראל כמשה"¹⁰ – "בישראל לא קם אבל באומות העולם קם... זה בלעם בן בעור"]. הוא ראה בו, בברכוכבא, כעין הברקת-הופעת אורו של משיח. חלק ממשית. דווקא רבי עקיבא, שלא נמצא גדול בתורה כמוהו, שהיה קודש קדשים, מעל כל חכמי ישראל – דווקא הוא היה איש צבא. "אידיאליסט-מיליטריסט". הרי דעת רבי עקיבא מכריעה דעת כל חכמי ישראל, לא תיתכן מציאות כזו שמישהו יחלוק עליו ממש. אין פוצה פה נגדו, תמיד "הלכה כר' עקיבא מחברו", או אפילו "מחבריו". היתה חרדת קודש, אימה ופחד כלפיו מצד חז"ל¹¹, רק שלא תמיד מובנות כל דעותיו. לפעמים היתה הסתייגות ממעשיו ודבריו, אבל לא ייתכן שיחלקו עליו¹².

3. צבאיות

לכן צריך להבדיל בין הסתייגות חז"ל, שהיתה להם דרך ארץ וחרדת קודש כלפי רבי עקיבא, ובין ההסתייגות של גרץ, שאמנם היה בעל כישרון גדול, אבל לצערנו – מקולקל, כולו אפיקורסות, מתחילתו ועד סופו.

בגמרא נזכר שרבי עקיבא, שהיה גאון בתורה וגדול ביראת שמים – היה ראש ישיבה גדול ביותר, מרביץ תורה גדול, ולו שנים-עשר אלף זוגי תלמידים¹³. תלמידים אלה היו ודאי צדיקים וקדושים, גדולי תורה, אמונה ויראת שמים, ומתוך גדלות זו היו גם חיילים. מעין "צבא מיניאטורי". בא גרץ, בעל רגש לאומי-חילוני, ואומר: אלה היו חיילים ותו לא. לעומתו, ר' זאב יעבץ ור' אייזיק הלוי כתבו גם הם ספרי היסטוריה, אבל הם היו אנשים משלנו, וכל עניינו של ר' אייזיק הלוי, בעל 'דורות ראשונים', היה להילחם בדבריו של גרץ¹⁴. לומר שבישיבה של רבי עקיבא היו עשרות-אלפי חיילים ותו לא, כמו שאומר גרץ בעל הקטנות החילונית – זו שטות. הם היו בני ישיבה. [גם לנו, ברוך השם, יש מאות תלמידי-חכמים ויראי שמים שהם חיילים הנאבקים על מדינת ישראל בצבא ישראל במסירות-נפש].

7 רמב"ם, הלכות מלכים יא ג. | 8 במדבר כד יז. איכה רבה ב ה. | 9 במדבר רבה יד כ. ילקוט שמעוני דברים תתקטו. ספרי וזאת הברכה לט. זוהר ב שמות כא ב. | 10 דברים לד י. | 11 "סתם מתניתין ר' מאיר, סתם תוספתא ר' נחמיה, סתם ספרא רבי יהודה, סתם ספרי ר' שמעון, וכולהו אליבא דרבי עקיבא" סנהדרין פו א. "דברים שלא נתגלו למשה רבנו נתגלו לרבי עקיבא" במדבר רבה יט ו. ועיין הערה 64. "... רבי עקיבא, הדורש תלי תלים של הלכות, וכל סתמי ההלכות הן על-פיו..." רבנו, התורה והגאולה, לנתיבות ישראל א, עמ' לה [מה]. | 12 "... שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה... ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח" הלכות מלכים יא ג. "... והיה להם מלך גדול ודמו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא מלך המשיח" הלכות תענית ה ג. | 13 יבמות סב ב. | 14 עיין אגרות הראיה ב, עמ' כ.

אמנם אין לנו ידיעות מה היתה מדרגת יראת השמים של בר-כוכבא¹⁵. בחפירות ארכיאולוגיות מצאו שחיילי בר-כוכבא היו לבושי תפילין¹⁶, אבל כך צריך להיות – חייל יהודי צריך להיות עטור בתפילין, לא מופקר. ובכל זאת – היתה הסתייגות של חלק מחז"ל. ובאמת היתה אכזבה בסיום המלחמה שנמשכה כשלוש שנים.

4. תקומת ישראל – קידוש השם

ההבנה האמיתית והנכונה צריכה לבוא מתוך הידיעה שרבי עקיבא – שהוא ראש לחז"ל, וכל התורה כולה, גם בהלכות וגם בקדושה, היא שלו – ראה קידוש השם במלחמה נגד הרומאים. הוא היה נושא כליו של בר-כוכבא [כביטויי החריף של הרמב"ם]. הוא היה מלא כבוד והערצה כלפי "כשרון הזריקה"¹⁷ של בר-כוכבא. הוא מסר נפשו על התורה, על עם ישראל, על צבא ישראל.

יחס זה של רבי עקיבא לבר-כוכבא, אינו כל-כך פשוט. בר-כוכבא לא היה כרבי עקיבא בקדושה. אמנם היתה הסתייגות של חלק מחז"ל, כפי שנמצא למשל בפי אחד מחכמי דורו של רבי עקיבא¹⁸: וכי אפשר לקרוא לבר-כוכבא משיח? ובאמת – מדוע לא לקרוא על בר-כוכבא "משיח"??!

5. בר-כוכבא – ניצוץ משיחי

פרק י"א בישעיהו הוא כולו משיחיות. מתחיל מ"ויצא חטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה". [ברור שאחרי הגלות תופיע הגאולה ויבוא הגואל. כך מתבאר גם בתורה שבעל-פה וגם בתורה שבכתב, כדברי הרמב"ם¹⁹]. המשיח יהיה האדם הגדול ביותר בישראל²⁰, תלמיד-חכם גדול בתורה וביראת שמים. הוא אינו רב במובן של תופש משרת רב, אלא עומד בראש מלכות

15 עיין גיטין נח. | 16 עיין סנהדרין צג ב. משנה תורה שם, השגת הראב"ד, רדב"ז וכס"מ. | 17 ר"ע כד הוה חמי ליה להדין בר כוזיבה, הוא אמר היינו מלכא משיחא... ומה היה עושה בן כוזיבה? היה מקבל אבני בליסטרא באחת מארכבותיו וזורקן והורג בהן כמה נפשות. ועל זה אמר רבי עקיבא כך "איכה רבה ב ה. "ועל פלאי גבורותיו של בן כוזיבא, היה אומר ר"ע שהוא המשיח" עץ יוסף ומתנות כהונה. | 18 ירושלמי תענית ד ה. | 19 הלכות מלכים יא א. | 20 "הנה ישכיל עבדי, ירום ונשא וגבה מאד" (ישעיה נב יג). אומרים חז"ל שהכוונה למלך המשיח ["מי אתה הר הגדול לפני ז'בבל למישר" (זכריה ד ז). זה משיח בן דוד. ולמה נקרא שמו הר הגדול? שהוא גדול מן האבות, שנאמר (ישעיה נב יג) 'הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד'. 'ירום' מאברהם, 'ונשא' מיצחק, 'וגבה' מיעקב. 'ירום' מאברהם... 'ונשא' ממשה... 'וגבה' ממלאכי השרת... "תנחומא תולדות יד. והעיר רבנו: "ע' לק"ת להרח"ו [=עייין ליקוטי תורה להרב חיים ויטאל] ויחי יבא שילה ["... אכן הפירוש הא' נלענ"ד יותר, באופן כי משיח בן דוד לעתיד, יהיה בו אותו חיה שלא זכה אליה משה. וא"כ המשיח הוא משה עצמו, בסוד 'כימי צאתך (ממצרים) [מארץ מצרים', מיכה ז טו], רק שהיא נשמה לנשמה שלו, לכן נאמר אז 'שכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד', יותר מאברהם ויצחק ויעקב ומשה, ואז יתקן מה שלא נשלם בגלגול משה, לכן שילה ומשה שניהם שווין"]. בכל ההיסטוריה שלנו אנו משופעים באישים גדולים, ואחרי כל האישים הגדולים האלה